

Diak

Tia Björkman
Sanna-Mari Vaarna
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden
ammattikorkeakoulututkinto
Sairaanhoitaja (AMK)
Terveystieteiden (AMK)
Opinnäytetyö, 2019

JOKAISALLE LAPSELLE ISOVANHEMPI

Varamummotoiminta

TIIVISTELMÄ

Tia Björkman ja Sanna-Mari Vaarna
Jokaiselle lapselle isovanhempi – Varamummotoiminta
42 s., 6 liitettä
Kevät 2019
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma
Sairaanhoitaja (AMK), Terveystenhoitaja (AMK)

Opinnäytetyössä selvitettiin millainen merkitys isovanhemmilla ja isovanhempi suhteella on sekä vanhemmille että lapsille. Lisäksi tavoiteltiin varamummotoiminnan näkyvyyttä, jotta toiminnalla olisi mahdollisuus laajentua maanlaajuiseksi. Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä työelämän edustajan kanssa. Varkauden SPR:lle suunniteltiin esite, joka toimii innoittajana uusille varamummotoiminnasta kiinnostuneille.

Opinnäytetyön pohjalle hankittiin tietoa käyttäen osallistuvaa havainnointia, avoimia haastattelu- sekä puolistrukturoituja kysymyksiä. Kysymysten avulla selvitettiin, pitävätkö helsinkiläisen päiväkodin vanhemmat sekä lapset isovanhempien läsnäoloa tärkeänä ja millainen isovanhempien vaikutus on perheen toimintaan ja lapsen kehitykseen. Varkauden SPR:n varamummotoiminnan jäseniltä saimme tiedon, kuinka varamummotoiminta toimii, kuinka varamummoksi voi päästä, miten varamummo ja perhe valitaan sekä mitkä ovat perheiden ja varamummojen ja varapappojen kokemukset toiminnasta.

Isovanhemmat tuovat lasten elämään asioita, joihin vanhemmilla ei välttämättä ole aikaa. He pystyvät antamaan lapsille jakamattoman huomion, läsnäolon sekä auttamaan perhettä erilaisissa arjen asioissa. Vanhemmat saavat tukea ja apua lapsensa kasvatuksessa.

Opinnäytetyön perusteella voidaan todeta isovanhemmuuden olevan erittäin tärkeä osa lapsen ja perheen elämää. Jokaisella lapsella ja perheellä tulisi olla halutessaan mahdollisuus saada tukea ja läsnäoloa isovanhemmilta tai silloin, kun heitä ei ole, tulisi perheillä olla mahdollisuus varamummoon tai varapappaan.

Asiasanat: Isovanhemmat, Lapsuus, Perhe

ABSTRACT

Tia Björkman and Sanna-Mari Vaarna
For every child the grandparent – Foster grandma
42 p., 6 appendices
Spring 2019
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelor's Degree Programme in Health Care
Option in Registered Nurse, Public Health Nurse

The meaning of this thesis was to find out the significance of grandparents and grandparent relationship for both parents and children. In addition, the purpose of Thesis was to highlight the Substitute Grandma Service, in order to have the opportunity to expanded across the country. For the Thesis, together with a representative of working life, we prepared a brochure for the Varkaus Branch of the Finnish Red Cross, in order to offer information and inspire people interested in substitute grandma activities.

For the basis of the Thesis, information was acquired using participant observation, open interviews and semi-structured questions. Using open questions, this thesis examined whether the parents and children of a kindergarten in Helsinki regard the presence of grandparents important, and what the influence of grandparents on family activities and child development. From the members of the Substitute Grandma Service of the Varkaus Branch of the Finnish Red Cross, wanted to obtain information about the activities of the Service, how to become a substitute grandma, how to select a substitute grandma and a family, and what is the relevant experience of families and substitute grandmas and substitute grandpas.

For the life of children, grandparents introduce things that parents may not have time for. They can give the children undivided attention, presence and help the family in various daily matters. Parents get support and help with raising their child.

Based on our Thesis, it can be concluded that grandparenthood plays a very important role in a child's and family life. Every child and family should have the opportunity to receive support and presence from their grandparents the families should have an opportunity to have a substitute grandma or a substitute grandpa

Key words: Grandparents, Childhood, Family

SISÄLLYS

2 LAPSUUS JA PERHE.....	6
2.1 Lapsen kehitys	7
2.2 Perhe.....	9
2.3 Vanhemmuus	10
2.4 Kiintymyssuhteen merkitys lapselle	11
3 ISOVANHEMMUUS.....	12
3.1 Isovanhemmuus nykypäivänä	12
3.2 Isovanhemmuuden tyylit.....	14
3.3 Isovanhemmat perheenjäsenenä	15
4 TERVEYS	16
4.1 Terveysten edistäminen	16
4.2 Toimintakyky	17
4.3 Lapsen terveyden edistäminen.....	18
5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI.....	19
5.1 Opinnäytetyön toteuttaminen.....	20
5.2 Tiedonkeruu	20
5.3 Haastattelukysymykset.....	22
6 HAASTATTELUAINEISTON YHTEENVETO.....	24
6.1 Varamummotoiminnan kuvaus	24
6.2 Varamummotoiminta	25
6.3 Isovanhempien merkitys lapsille.....	26
6.4 Isovanhempien merkitys vanhemmille.....	27
7 ESITE VARAMUMMOTOIMINNALLE.....	27
8 POHDINTA	28
8.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	29
8.2 Oma ammatillinen kasvu	31
LÄHTEET.....	33

LIITE 1 Saatekirje varamummotoimintaan	37
LIITE 2 Haastattelu varamummotoiminnasta	38
LIITE 3 Saatekirje päiväkotiin.....	39
LIITE 4 Kysely päiväkotiin	40
LIITE 5 Esite varamummotoimintaan	41

1 JOHDANTO

Isovanhempien olemassa oleminen ja perheen elämään kuuluminen ei enää tänä päivänä ole itsestään selvää. Esimerkiksi perheiden erilaiset muodot ja pitkät välimatkat tuovat haasteita isovanhempien läsnäololle. Opinnäytetyössä selvitetään mitä isovanhemmuus on ja millaisia vaikutuksia sillä on lapselle ja perheelle.

Pohjatyönä selvitetään, millaista varaisovanhempi toimintaa on saatavilla pääkaupunkiseudulla perheille ja lapsille, sekä millaista toimintaa mahdollisesti on. Tiedonhaun pohjalta opinnäytetyöhön etsitään tietoa isovanhemmouden merkityksestä sekä tuodaan esille varamummotoimintaa, jossa yhteistyökumppanina toimii Punaisen Ristin Varkauden osasto sekä Päiväkoti Alppikylä.

Punaisen Ristin Varkauden osastolla on vuonna 2012 aloitettu varamummotoiminta pilottihankkeella, Varkauden kaupungin tuella. Hankkeen tavoitteena oli kehittää Suomen Punaiselle Ristille valtakunnalliseen käyttöön soveltuva varamummotoiminta. Tavoitteena oli vakiinnuttaa varamummotoiminta pysyväksi osaksi Punaisen Ristin toimintaa Varkauden osastossa ja lisäksi laajentaa sekä mahdollistaa varamummotoimintaa muualle Suomeen.

Varamummotoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa ”mummoikäinen” mies tai nainen haluaa vapaaehtoisesti olla osana alaikäisen lapsen ja hänen perheensä elämää. Varamummon tehtävänä on ottaa isovanhempien paikka perheessä, mikäli luonnollinen isovanhemmussuhde puuttuu kokonaan tai täydentää isovanhempisuhdetta, jos perheen omat isovanhemmat ovat kaukana. Varamummon tehtävä ei kuitenkaan ole olla lastenvahti, vaan rikastuttaa lapsen sekä hänen perheensä elämää läsnäololla ja elämänkokemuksella.

Punainen Risti kouluttaa kaikki toimintaan mukaan tulevat mummot ja papat sekä tarjoaa heille tukea ja työnohjausta koko varamummotoiminnan aikana. Varamummoilla on mahdollisuus syventää lisäkoulutuksella taitojaan erityislap-

sista ja maahanmuuttajatoiminnasta. Heille on myös tarjolla vertaistuki-iltoja, mikä on erittäin tärkeää jokaisen hyvinvoinnin kannalta. Varamummotoiminnassa otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti perheet sekä varamummo ja kaikkien heidän tarpeensa.

Opinnäytetyön produktina on tehty Varkauden varamummotoiminnalle esite, joka toimii innoittajana uusille varamummotoiminnasta kiinnostuneille. Esitettä tullaan käyttämään myös valtakunnallisesti ja näin saadaan jaettua tietoa eteenpäin mahdollisille uusille yhteistyökumppaneille kyseisestä toiminnasta, sillä aikaisemman hankkeen ajatus laajentumisesta ei ollut yrityksistä huolimatta onnistunut toivotulla tavalla.

2 LAPSUUS JA PERHE

Opinnäytetyössä keskitymme lapsien ja isovanhempien suhteeseen sekä sen tärkeyteen, mikä merkitys suhteella on koko perheelle sekä varamummolle. Jokaisella lapsella ja perheellä tulisi olla mahdollisuus isovanhempi suhteeseen. Keskeisinä käsitteinä ovat perhe, isovanhemmuus, lapsen kehitys sekä lasten ja isovanhempien terveyden edistäminen.

Keskitymme edellä mainittuihin käsitteisiin siksi, että sukupolvien elämäntapoja, arvoja ja asenteita muokkaavat yhteiset kokemukset ja ympäröivä yhteiskunta. Vuorovaikutus sukupolvien välillä on tärkeää siksi, että eri sukupolvet voisivat oppia toisiltaan ja toisistaan. Vuorovaikutus antaa mahdollisuuden perimätiedon siirtämiseen, mutta myös nuoremmat sukupolvet voivat auttaa uuden oppimisessa vanhempaa sukupolvea. (Korhonen 2006, 52–54.)

2.1 Lapsen kehitys

Lapsen kokonaiskehitykseen vaikuttaa muun muassa perimä ja ympäristötekijät, kuten perheen sosiaaliset olosuhteet ja terveystottumukset. Lapsen kehitys on neurologisten, fyysisten, sosioemotionaalisten ja ympäristötekijöiden summa. Edellä mainitut kaikki tekijät vaikuttavat toisiinsa ja ovat samanarvoisia lapsen kehityksen kannalta. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat voivatkin johtaa esimerkiksi fyysisen kasvun hidastumiseen. (Armanto 2007, 118.)

Lapsen kehitys alkaa varhaislapsuudesta, joka on voimakkaan kasvamisen, kehittymisen ja oppimisen aikaa. Tärkein tiedollinen, sosiaalinen ja emotionaalinen viiteryhmä onkin perhe, joka toimii lapsen kokemusten välittäjänä ja suodattajana varhaislapsuudessa. (Nurmi ym. 2015, 22–72.) Nykyperhe on yhä monimuotoisempi systeemi, johon kuuluvat henkilöt muokkaavat keskinäisessä vuorovaikutuksessa toisiaan. Varhaislapsuuden merkityksellisiä konteksteja ovat myös päivähoitoympäristöt sekä sukulaisverkostot ja niissä vallitsevat vuorovaikutussuhteet. (Vilkko-Riihelä & Laine 2013, 23–24.) Lasta hoitavien aikuisten tulee saada lapsen luottamus, joka tuottaa lapselle tunteen perusturvallisuudesta. Tämä on hyvä pohja ympäristön tutkimiselle, oppimiselle sekä lapsen emotionaalille ja sosiaaliselle kehitykselle. (Nurmi ym. 2015, 22.)

Ympäristön merkitys on suuri lapselle, sillä se suuntaa lapsen kiinnostuksen kohteita ja käyttäytymistä ikävaiheessa, jolloin hänen itsenäinen liikkuma-alansa on vielä kapea ja selviytymiskeinot ovat puutteellisia. Aikuiset muokkaavat lapsen elinympäristöä toiminnallaan. Heidän on tärkeä tietää, miten lapsen kehitys etenee ja mitkä ovat sitä hidastavia tai edistäviä tekijöitä ja miten lapsen kehitykselle voidaan luoda parhaat mahdolliset edellytykset. (Nurmi ym. 2015, 22–23.)

Keskilapsuus on aikaa esikoulun ja koulun alkamisesta varhaisen nuoruusiän alkuun. Keskilapsuuden aikana lapsi siirtyy kotipiiristä laajempiin sosiaalisiin konteksteihin, kuten esikouluun ja kouluun. (Nurmi ym. 2015, 77–78.) Nämä alkavat vaikuttaa lapsen kognitiiviseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen ja

voivat saada aikaan huomattavia muutoksia käyttäytymisessä. (Vilkko-Riihelä & Laine 2013, 89.)

Tässä kehitysvaiheessa keskeisintä on minäkäsityksen muodostuminen. Positiivisen minäkäsityksen muodostuminen omasta osaamisesta ja selviytymisestä niin kotona, koulussa kuin laajenevassa toveripiirissäkin on keskeisessä asemassa lapsen psyykkisen hyvinvoinnin kuin kehityksen kannalta. Myönteinen minäkäsitys, tavoitteellisuus sekä toiveikkuus oppimisessa suojaavat lasta myöhemmiltä käyttäytymisongelmilta. Silloin kun lapsen myönteisen minäkäsityksen muodostaminen epäonnistuu, syntyy alemmuuden ja huonommuuden tunteita, jotka voivat olla uhka lapsen emotionaaliselle ja älylliselle kehitykselle ja heijastuvat kielteisesti lapsen ihmissuhteissaan kokemaan hyvinvoinnin tunteeseen. Lapset, joille ei kehity keskilapsuudessa myönteistä minäkäsitystä ovat alttiimpia käytöshäiriöille sekä tunne-elämän ongelmille. Tämä uhkaa lapsen tasapainoista kehitystä. (Nurmi ym. 2015, 78.)

Ongelmat ovat usein yhteydessä moniin riskitekijöihin, kuten perinnöllisyyteen ja kasvuympäristöön. Tällaisia ovat esimerkiksi ulospäin suuntautuvaan oireiluun liittyvä vahva perinnöllinen taipumus, tarkkaavaisuuden ja toiminnanohjauksen ongelmat sekä lapsen vaikeiksi koetut temperamenttipiirteet. Kyseisiin riskitekijöihin liittyy lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksen ja lapsen ohjauksen ongelmat sekä lisäksi usein myös laajempi sosiaalinen huono-osaisuus, jotka ovat vaikea haaste keskilapsuutta elävien lasten kehityksen ja heidän perheidensä hyvinvoinnin tukemiselle. (Nurmi ym. 2015, 79.)

Nuoruudeksi kutsutaan siirtymisaikaa lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruuden kehityskulkua vie eteenpäin monet muutokset, kuten fyysinen kasvu, ajattelun kehittyminen ja sosiaaliset tekijät, jotka ulottuvat läheisten ihmisten odotuksista yhteiskunnan rakenteisiin. Nuori ohjaa kuitenkin myös itse yhä enemmän omaa kehitystään. Nuoruusiän valinnat luovat pohjan sille elämäkululle, jota nuori aikuisena elää. (Vilkko-Riihelä & Laine 2013, 108 – 113.)

Eriksonin mukaan nuoren on tärkeää löytää tässä kehitysvaiheessa ympäristölleen sekä itselleen sopiva minuus, jotta erilaiset roolit ovat selkeät ja nuori su-

lautuu muiden joukkoon. Nuorten on myös tärkeää saada ymmärrystä aikuisilta, jotta he kokevat tulevansa kuulluiksi sekä oppivat asettumaan toisten ihmisten asemaan ja hyväksymään itsensä. (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen, Vilén 2013, 147.)

Nuori viettää aikaa pääsääntöisesti kahdessa sosiaalisessa ympäristössä, kaveripiirissä ja perheessä. Vanhempien ja perheen merkitys jatkuu lapsuusvuosista varhaisnuoruuteen. Se kuitenkin muuttuu, nuori saa enemmän itsenäisyyttä ja alkaa viettää aikaa enenevässä määrin ikätoverien parissa. On kuitenkin tutkimustietoa siitä, miten nuoren ajattelu ja toimintatavat ovat yhteydessä siihen, millaiset vanhemmat hänellä on ja millaisia kasvatuskäytäntöjä he soveltavat. On oletettu, että vanhemmat vaikuttavat kasvatuksellaan ja toimintatavoillaan nuoren kehitykseen ja näin ilmeisesti tapahtuukin. (Nurmi ym. 2015, 148.)

Muutoksista huolimatta lasten ja heidän vanhempiensa vuorovaikutuksensa suhde on melko pysyvää sekä lapsuudesta nuoruuteen siirtyessä, että nuoruuden aikana. Vuorovaikutuksen muodot kuitenkin muuttuvat, mutta siltikin perheiden väliset vanhempien ja lasten suhteen läheisyyden erot pysyvät samankaltaisina. Nuoret ovat arvioineet vanhemmat läheisimmiksi ihmisikseen hyvien ystävien jälkeen. Vanhempien ja nuorten molemminpuolinen hyväksyntä ja vuorovaikutus ovat monin tavoin yhteydessä nuorten positiiviseen kehitykseen, esimerkiksi itsetunnon ja persoonallisuuden kehitykseen. (Nurmi ym. 2015, 163.)

2.2 Perhe

Ihmisperheeseen voi kuulua monia erilaisia suhteita. Perhe muotoja voivat olla yksihuoltaja perheet, mutta laajemmassa perhemuodossa voi olla neljäkin sukupolvea ja monikirjoinen kokoelma aikuisia, puolisoita ja näiden sukulaisia ja naapureita. Tätä kautta lapsi oppii yhteisöllisen kasvatuksen mikä rakentuu siitä, että lapsen kasvatukseen osallistuu yleensä monta osapuolta, äiti, isä, heidän uudet kumppaninsa, sisarukset, isovanhemmat, serkut, lastenhoitajat ja niin edelleen. (Vilkko-Riihelä & Laine 2011, 22–23.)

Perhesiteet ovat tärkeä tunnistaa ja niitä tulee tukea, jotta voidaan vähentää perheyksiköiden haavoittuvuutta. Useimmiten toimiva parisuhde tuo lisää hyvinvointia koko perheelle. Perhettä tukevat isovanhemmat ovat myös läsnä perheen arjessa ja tukevat heitä arjen tilanteissa. Isovanhempien tuki on ratkaisevan tärkeää silloin, jos perhe kohtaa jonkin kriisin. (Hartikainen 2013, 13–15.) Auttavat isovanhemmat helpottavat lapsiperheen vanhempien arkea ja edistävät lasten sosiaalista ja älyllistä kehitystä. Jos ja kun perhe koostuu yhdestä tai useammasta suhteesta, se ei ole yhtä haavoittuvainen yhden osapuolen joutuessa vaikeuksiin. (Rotkirch 2014, 241.)

Perheiden hyvinvointiin ja tunnelmaan liittyy perheen tapa toimia sekä se, miten perheen aikuiset kokevat hyvinvointinsa. Perheenjäsenten toisilleen antama aika sekä yhteiset tavoitteet lisäävät perheen sisällä olevaa positiivista ilmapiiriä. (Suomen Mielenterveysseura. Perheitä on monenlaisia. i.a.) Perheellä onkin hyvin suuri merkitys yksilön hyvinvoinnille. Siksi perheeseen sijoittaminen on samalla sijoittamista yhteiskunnan tulevaisuuteen. (Väestöliitto. Perhe kannattaa. Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma.)

2.3 Vanhemmuus

Mikkola (2015, 10) käsittelee pro gradussaan vanhemmuuden kasvamisen alkamista jo lapsen odotusajasta lähtien. Molemmat vanhemmat kasvavat vanhemmuuteen omalla tavallaan. Äitiin vanhemmuus vaikuttaa niin biologisesti kuin tunnetasolla sekä fyysisesti. Isät kasvavat usein vanhemmuuteen sosiaalisten prosessien sekä tunneprosessien kautta. Mikkola kirjoittaa myös siitä, miten vanhemmaksi tuleminen voi kokea ja miten eritavoin se voi vaikuttaa ihmiseen. Se miten vanhempi kokee oman minäkuvansa, on riippuvainen siitä, miten se vastaa henkilön omaa toivetta vanhemmuudesta, sekä myös siitä millainen puolipuolison vanhemmuudesta asettama kuva on.

Päätehtävänä vanhemmilla on antaa lapselle jokapäiväistä turvaa ja kypsän aikuisuuden esikuva. Vanhempien tulisi myös kyetä luomaan lapselle myönteis-

siä mielikuvia. Vanhemmuus koostuu lämmöstä, läsnäolosta, leikkimielestä ja ennen kaikkea ajasta olla lapsen kanssa ja omistautua lapselle. (Armanto 2007, 236.) Vanhemmat tuovat lapsen elämään järjestyksen ja turvallisuudentunteen (Sinkkonen 2012, 103–104).

Vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa erityisesti iloiset yhteiset fyysiset kokemukset, riemulliset jaetut tarkkaavaisuuden hetket sekä tunteiden yhteensovittaminen tukevat lapsen turvallista kiintymistä vanhempaansa ja hyvää neurobiologista kehitystä. (Korhonen & Holopainen 2015, 28.)

2.4 Kiintymyssuhteen merkitys lapselle

Jokaisen lapsen tulisi saada solmia vähintään yksi riittävän hyvä kiintymyssuhde. Sinkkonen (2015, 28) mukaan yksikin hyvä kiintymyssuhde on jo hyvä alku turvaamaan lapsen kehityksen, sillä aivan liian monelta suomalaislapselta puuttuu se yksi tarpeeksi hyvää hoivaa tarjoava aikuinen. Kiintymyssuhteen kehittymiseen vaikuttaa lapsen ja vanhemman välillä oleva vuorovaikutus, luottamuksen ja turvallisuuden tunne, jotka ovat merkittävät aivojen kehittymiseen vaikuttavat tekijät (Korhonen & Holopainen 2015, 28).

Bowlbyn ja Mahlerin (2011, 29–30) mukaan kiintymyssuhteeltaan ensisijainen ihminen lapselle on henkilö, joka luo häneen emotionaalisen suhteen. Usein tämä henkilö on äiti. Lapsella voi myös olla muita toissijaisia kiintymyssuhteita niihin henkilöihin, jotka ottavat vastuuta lapsen hoidosta äidin lisäksi. Lapsen ollessa pieni, hän on täysin riippuvainen intensiivisestä hoivasuhteesta ja aikuisesta (Sinkkonen 2012, 61).

Lapsi tarvitsee hyvään ja turvalliseen kasvuun riittävän hyvää vuorovaikutusta eli lapsen ajankohtaisten kehityshaasteiden huomioonottamista. Äidin ja isän antama rakkaus sekä vanhempien tuomat rajat, tapakasvatus, suku ja juuret ovat lisäksi osana lapsen turvallista ja hyvää kasvua. (Vilkko-Riihelä & Laine 2011, 20–25.)

Lapsi, joka on turvallisesti kiintynyt, uskaltaa tutkia ympäristöään vapaasti, koska hänellä on siihen työskentelymalli. Hän kokee itsensä rakastamisen ja huolenpidon arvoisena, luottavaisena ja päteväenä. Lapsen käsitys muista muodostuu myönteiseksi ja hän uskaltaa luottaa aikuiseen turvan tuojana ja lohduttajana. (Korhonen & Holopainen 2015, 28.)

3 ISOVANHEMMUUS

Isovanhemmuus liittyy vahvasti sosiaalisiin siteisiin, verkostoihin ja verkkoihin sekä sukupolvien välisiin suhteisiin ja prosesseihin. Isovanhemmuuden verkkoihin kuuluu perhe ja suku. Isovanhemmuuden piirteitä ovat ajan riittävyys lapsenlapsille, lastenlasten hemmottelu sekä omaan tulevaisuuteen katsominen lapsenlapsen kautta. (Heikkinen & Marin 2002, 108–111.)

Ensimmäinen lapsenlapsi tekee vanhemmista isovanhempia. Heistä tulee mummoja ja pappoja. Isovanhemmuus kuuluu myös ajanjaksoon, jossa useimmiten jääetään eläkkeelle. Lastenlapset auttavat isovanhempiaan jäämään eläkkeelle sekä antavat uudenlaisen tarkoituksen elämälle, jonka kautta isovanhemmat voivat löytää uusia sosiaalisia suhteita ja harrastuksia. Sukupolvien muutos näkyy lisäksi isovanhemmuudessa. Isovanhemmat voisivat jäädä pois nyky maailman menoista ilman lastenlasten kanssa vietettyä aikaa ja leikkimistä. Lapsien kautta isovanhemmat pysyvät mukana nopeasti muuttuvassa nyky-yhteiskunnassa sekä saavat tunteen omasta tarpeellisuudestaan elämässä. (Rissanen & Nikkinen 2016.)

3.1 Isovanhemmuus nykypäivänä

Isovanhemmuus eroaa huomattavasti vuosikymmenen takaisesta isovanhemmuudesta. Entisaikaan isovanhempien olemassaolo takasi lastenlapsille paremman selviytymismahdollisuuden, nykypäivänä isovanhemmuus parantaa

lasten verbaalisia ja kognitiivisia kykyjä sekä henkistä hyvinvointia. Ovathan isovanhemmat monen lapsen tärkeitä hoitajia sekä osa heidän turvaverkkoonsa. (Rissanen & Nikkinen 2016.)

Pidentynyt elinikä sekä syntyvyyden lasku kaikesta huolimatta mahdollistavat lastenlasten ja isovanhempien välisen pidemmän ja läheisemmän suhteen. Isovanhemmilla on mahdollisuus käyttää lapsenlapsiin enemmän aikaa, vaivaa ja voimavaroja. Isovanhemmaksi tullaan kuitenkin yhä nuorempana, jolloin isovanhempien työt, sosiaalinen elämä ja vapaa-aika voivat vähentää lastenlasten kanssa käytettyä aikaa. Lisäksi yhteiskunnalliset muutokset sekä perheissä tapahtuvat avioerot vaikuttavat suuresti isovanhemmukseen. Eron jälkeen muotoutuu uusioperhe ja samalla muodostetaan uudenlainen isovanhemmus. (Rissanen & Nikkinen 2016.) Norjalainen sosiologi Gunhild Hagestadt onkin todennut, että aiemmin isovanhemmalla saattoi olla monta lastenlasta, mutta nykyään yhdellä lapsenlapsella saattaa olla elossa useita isovanhempia (Saarenheimo, Pietilä, Maununaho, Tiihonen & Pohjolainen 2014, 41). Lasten vanhempien rooli kuitenkin korostuu tällaisissa tilanteissa, sillä lapselle tuodaan käsitys, että kaikki isovanhemmat ovat samanarvoisia, olivatpa he biologisesti omia tai ei (Rissanen & Nikkinen 2016). Vanhemmat ovat tärkeässä asemassa myös edistääkseen tai estääkseen isovanhempien osallistumista lastenlasten elämään (Tanskanen 2014, 60).

Isovanhemmuus on nykypäivänä monimuotoista. Biologisen- ja uusioperheiden isovanhemmouden rinnalla puhutaan myös sosiaalisesta isovanhemmudesta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, kun lapsella ei ole omia isovanhempia, näissä tilanteissa erilaiset varamummit ja papat ovat arvokkaita lasten elämässä. On monia järjestöjä, jotka auttavat lapsien ja varaisovanhempien kohtaamisen. Toiminta on tärkeää ja merkityksellistä sekä lapsille ja heidän perheillensä myös varaisovanhemmalle. (Rissanen & Nikkinen 2016.)

3.2 Isovanhemmuuden tyylit

Isovanhemmuustyylejä on tutkimusten mukaan erilaisia. Niin kutsutut kaikkensa antavat isovanhemmat haluavat antaa länksen mukaan lapsenlapsilleen apua ja tukea heitä mahdollisuuksien mukaan (Ijäs 2004, 83). Tällainen isovanhempi, vaikuttaa vahvasti lastenlapsien elämään ja asuvatkin usein heidän lähetyvil-länsä. Kontakti on jokapäiväistä ja he toimivat vanhempien tavoin auktoriteetin tekijöinä sekä kurinpitäjinä lastenlapsilleen. (Rissanen & Nikkinen 2016.) Isovanhemman on kuitenkin tärkeä löytää tasapaino oman elämän ja lastenlapsien perheen osallistumisen välille oman hyvinvoinnin tukemisen vuoksi (Ijäs 2004, 84).

Hauskuutta etsivien isovanhempien rooli perustuu lapsen leikkikaverina ole-miseen. Hauskuutta etsivien isovanhempien ja lastenlasten suhteessa korostuu ilo ja hauska yhdessä tekeminen. Lastenlasten kasvaessa, suhde muuttuu keskus-televammaksi ja molemminpuoliseksi tukemiseksi. (Rissanen & Nikkinen 2016.)

Etäinen isovanhempi ei tunne lastenlastaan kovin hyvin, mutta toimii ajoittain taloudellisena tukijana. Tällaisella isovanhemmalla ei välttämättä ole läheistä suhdetta lapsenlapsiinsa. (Rissanen & Nikkinen 2016.) Isovanhempi voi olla myös tyly ja narsistinen, joka ei osoita minkäänlaista innostusta lastenlastaan kohtaan. Tällöin he ovat ainoastaan kiinnostuneita omasta elämästään. Tällai-nen voi olla perheelle satuttava kokemus, sillä isovanhemmalta toivotaan tukea, konkreettista apua ja välittämistä. (Ijäs 2004, 86–88.)

Isovanhempien rooli perheissä on hyvin vaihtelevaa. Isovanhemmat kannusta-vat, rohkaisevat ja siirtävät erilaisia taitoja lapsenlapsilleen. He voivat toimia tilapäisinä lastenhoitajina tai kokopäiväisinä kasvattajina ja huoltajina, mikäli lapsen omat vanhemmat eivät syystä tai toisesta pysty huolehtimaan lapsesta. Isovanhemmat ovat tässä tilanteessa niin sanottuja sijaisvanhempina. (Rissa-nen & Nikkinen 2016.)

3.3 Isovanhemmat perheenjäsenenä

Isovanhempien tuki on keskeinen tekijä perheen hyvinvoinnin kannalta. Isovanhemmat ovat perheille suuri voimavara. He voivat antaa perheille aikaa, tukea ja elämänviisautta sekä auttaa taloudellisesti. Isovanhempien merkitys on perheille suuri, mutta perhesuhteilla on myös merkitystä isovanhempien hyvinvoinnille.

Isovanhempia kaivataan etenkin perheissä, joissa on pieniä lapsia. Sairastelut ja uusien sisaruksien syntyminen perheeseen on tilanteita, joissa isovanhemmat voivat osoittautua tärkeäksi hoitoavuksi. Suomessa tehdyn Gentrans – tutkimushankkeen (2009) mukaan isovanhempien lastenhoitoapua kaivataan vanhempien harrastusten, työkiireiden tai työmatkojen sekä iltamenojen vuoksi. Isovanhemmat hoitavat kuitenkin lapsenlapsiaan myös sen takia, että saavat viettää aikaa heidän kanssaan. (Rissanen & Nikkinen 2016.)

Taloudellista tukea isovanhemmat voivat antaa jokapäiväisiin menoihin. He voivat tehdä perheelle ruokaa ja siivota tai ostaa ne ostopalveluna, joka on suuri panostus lapsiperheelle. Tyypillinen isovanhempien hankinta lapsiperheelle on lastenvaunut. Monilla perheillä on myös mahdollisuus käyttää isovanhempien autoa tai kesämökkiä, jotka ovat rahallista säästöä. (Wilska 2010, 23–32.)

Suomessa on havaittu, että yhtä useampaa lasta hoidetaan kotona päiväkodin sijasta. Taipale toteaaakin, että Suomessa alle kouluikäisiä lapsia hoidetaan päiväkodissa 40–50 prosenttia ja loput lapsista ovat perheiden eri tavalla järjestämässä hoidossa. Isovanhempien hoidossa on noin pari prosenttia alle kouluikäisistä lapsista. Kuten jo edellä on mainittu, isovanhemmista on suuri apu perheille tilapäisessä lastenhoidossa. Ovathan isovanhemmat perheiden ensimmäinen turvaverkko. (Taipale 2017, 94–95.) Yhteiskunnan muutoksen myötä isovanhemmista on tullut aktiivisempia perheenjäseniä, joita me tarvitsemme (Reynolds ym. 2003, 323).

4 TERVEYS

Terveyttä määriteltäessä ei ole olemassa yhtä tiettyä terveyttä, vaan se määräytyy henkilön omien kokemusten mukaisesti. (Rautava–Nurmi, Westergård, Henttonen, Ojala & Vuorinen 2015, 15.) WHO määrittelee terveyteen kuuluvaksi kolme eri osa-aluetta, joita ovat fyysinen-, psyykinen- ja sosiaalinen terveys. Kaikki osa-alueet vaikuttavat siihen, miten terveyttä voidaan määritellä. Terveytenä pidetään toimintakykyä ja näin ollen sitä voidaan pitää yhtenä elämän voimavaroista. Terveys voi muuttua jatkuvasti, sillä siihen vaikuttaa henkilön sosiaalinen ja fyysinen ympäristö sekä henkilön mahdolliset sairaudet ja omat kokemukset, asenteet ja arvot. (Duodecim. Terveyskirjasto. Mitä terveys on 2018.).

Yksilön terveyteen vaikuttaa mm. ikä, perimä, elintavat, kokemus, sukupuoli, sekä tiedot ja taidot. Terveyteen vaikuttavia sosiaalisia tekijöitä ovat yksilön sosioekonominen asema, erilaiset verkostot ja yhteisöt, toimeentulo sekä vuorovaikutus. Rakenteellisista tekijöistä terveyteen vaikuttavat elinolosuhteet, koulutusmahdollisuudet, palveluiden saatavuus sekä työolot. Terveyden perustalla vaikuttaa myös erilaiset kulttuuriset tekijät ja näitä voivat olla poliittisen ympäristön turvallisuus ja viihtyvyys sekä asenteet terveyteen. (Sairaanhoitajat. Näyttöön perustuva hoitotyö. Terveyden edistäminen käsitteenä ja käytännössä 2014.)

4.1 Terveyden edistäminen

Terveyden edistäminen on tullut omana käsitteenä kansainväliseen keskusteluun 1980-luvun alussa. Se on alusta alkaen nähty laajana eri toimintoja kattavana käsitteenä. (Haarala, Honkanen, Mellin & Tervaskanto-Mäentausta 2008, 51.) Terveyden edistäminen on käsite, joka tarkoittaa yksilöiden ja yhteisöjen terveydentilan parantamista. Tavoitteena on, parantaa ihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa omaan ja ympäristönsä terveyteen.

Terveyden edistäminen ei ole yksinomaan sosiaali- ja terveydenhuollon työtä, vaan se edellyttää moniteistä ja moniammatillista yhteistyötä. (Koistinen, Ruuskanen & Surakka 2004, 14.) Arvot, jotka ohjaavat terveyden edistämistä, ovat ihmisarvon ja itsenäisyyden kunnioittaminen, voimavara- ja lähtöisyys, oikeudenmukaisuus, osallistaminen, kestävä kehitys, yhteistyö ja asiakasnäkökulma sekä kulttuurisidonnaisuus. Terveyden edistäminen on laaja-alaista vaikuttamista yhteiskunnan sosiaalisiin, rakenteellisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. (Haarala. ym. 2008, 51–52.)

Yhteiskunnan vastuun vähentyessä vanhempien vastuun ja osallisuuden merkitystä painotetaan perheen terveyden edistämiseksi. Perheen osallisuuden vahvistamisessa tulee huomioida, että perhe on tärkein toimija tavoitteiden saavuttamisessa. Moniammatillinen työryhmä voi työssään vain luoda perheelle toiminnallisia mahdollisuuksia tavoitteiden saavuttamiseksi. Toiminnassa vanhempien osallisuuden vahvistamisen lisäksi on syytä tarkastella perheen terveyttä ja voimavaroja tulevaisuutta ennakoivasta näkökulmasta. Tällöin pystytään siirtämään painopiste tulevaisuuden suunnitteluun. (Pietilä 2012, 130.)

4.2 Toimintakyky

Terveys ja toimintakyky ovat yksi WHO:n määritelmissä hyvinvoinnin määritellyn käsitteitä. Toimintakyky tarkoittaa sitä, kuinka hyvin ja itsenäisesti ihminen suoriutuu arkipäivän askareista. Toimintakyky määritellään koostuvan fyysisestä toimintakyvystä, suorituksista ja osallistumisesta. Toimintakykyyn vaikuttaa vahvasti terveyden lisäksi yksilö- ja ympäristötekijät. Terveys ja toimintakyky nähdäänkin laajasti fyysisenä, kognitiivisena, psyykkisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena. (Pietilä 2012, 194–198.)

Laaja, kansallisesti edustava terveystarkastus FinTerveys 2017 -tutkimus osoittaa, että fyysinen toimintakyky tarkoittaa sitä, että ihmisellä on fyysiset edellytykset selviytyä arkipäivän askareista ja tämä ilmenee esimerkiksi kykyä liikua. Mikäli fyysinen toimintakyky on riittävä, se mahdollistaa omatoimisen koto-

na asumisen sekä osallistumisen yhteisöön ja yhteiskuntaan. Tämä on tärkeä edellytys osaksi hyvää elämänlaatua. (Koponen ym. 2018, 108.)

Elämänlaatua on vaikea mitata, sillä se mielletään yksilöllisesti. Elämänlaadulla tarkoitetaan kuitenkin osaa ihmisen yleisestä hyvinvoinnista. Elämänlaatua määrittävinä tekijöinä on pidetty onnellisuutta ja elämään tyytyväisyyttä. Terveystieteidenhuollossa elämänlaadulla tarkoitetaan terveyteen liittyvää elämänlaatua. Elämänlaatu saa erilaisia painotuksia elämän eri vaiheissa ja on subjektiivinen kokemus. Onnellisuus ja tyytyväisyys ovat elämänlaadun subjektiivisia määrittäjiä ja niiden merkitys ja sisältö vaihtelevat eri ikäkausina ja elämäntilanteiden mukaan. Terveystieteiden heikkeneminen on taas yhteydessä heikompaan elämänlaatuun ja vähäisempään tyytyväisyyteen. (Pietilä 2012, 191–192.)

Fyysisen toimintakyvyn ja hyvän elämänlaadun lisäksi kognitiivinen- eli tiedonkäsittelyntaidot, psyykinen- eli positiivinen mielenterveys ja sosiaalinen toimintakyky tulee olla tasapainossa. Kaikki edellä mainitut toimintakyvyn muodot voidaan määritellä kyvyksi toimia läheisissä yksilöiden välisissä suhteissa sekä erilaisissa yhteisöissä. Sosiaalisten verkostojen tuki ja aktiivinen osallistuminen ovat FinTerveys 2017-tutkimuksen mukaan yhteydessä hyvinvointiin ja terveyteen. (Koponen ym. 2018.)

4.3 Lapsen terveyden edistäminen

Lapsen ja nuoren kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyy vahvasti perimän lisäksi hänen perheensä hyvinvointi sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävät tai murentavat tekijät siinä yhteisössä, jossa lapsi tai nuori elää. Kaikki edellä mainitut asiat tulee ottaa huomioon, kun tarkastellaan lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia, erilaisten palvelujen tarvetta ja hoitotyön haasteita. (Koistinen ym. 2004, 14.)

Terveyden edistäminen tapahtuu lasten ja perheiden elämässä ns. areenajähtelussa. Tällaisia arkipäivän areenoita voivat olla päiväkotit, koulut, työpaikat, asuinyhteisöt ja kotikuntat. Kyseiset areenat voivat joko tukea tai vähentää lap-

sen ja perheen terveyttä. Terveyden edistäminen on edelleen haasteellista, sillä lapsen ja nuoren kasvu ja kehitys saattavat nimenomaan vaarantua silloin, kun monet terveyttä ja hyvinvointia kuormittavat tekijät perheessä ja kasvuympäristössä kasaantuvat eikä riittävää ja oikea-aikaista tukea ole saatavissa. (Koistinen ym. 2004, 16.)

Asiat, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti lapsen kehitykseen tulisikin huomioida jo varhaisessa vaiheessa. Hyvinvointia ja terveyttä voidaan edistää tuemalla vanhempia jaksamisessa ja vanhemmuudessa sekä lapsen perustarpeiden ymmärtämisessä. Lasta tulisi tukea oppimaan terveelliset elämäntavat jo lapsuudessaan. Myös elinolot, joissa lapsi asuu vaikuttavat terveyteen. (THL. Terveyden ja hyvinvoinnin arvio 2018.)

Lapsen paras hyvinvointi ja kehitys ei voi toteutua ilman vanhempia. Lapsen kehitys riippuu perheen hyvinvoinnista ja erityisesti vanhempien parisuhteesta ja vanhemmuuden laadusta. (Koistinen ym. 2004, 16–17.) Vanhemmuutta voivat heikentää vanhemman fyysinen tai psyykinen sairaus, päihteiden käyttö, työttömyys, taloudelliset vaikeudet tai ydinperheen rikkoutuminen. Olisi hyvä, jos lapsella olisi edes toiseen vanhempaan hyvä suhde, tämä suojaisi lasta. Mikäli vanhemman voimavarat ovat vähäiset, on lähiyhteisö myös hyvä tuki lapsen kasvussa ja kehityksessä, kuten esimerkiksi isovanhemmat tai varaisovanhemmat. (Marttunen 2005, 5.)

5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa isovanhemmuuden tärkeydestä lasten ja heidän perheidensä elämässä. Lisäksi tarkoituksena ja tavoitteena oli tehdä yhteistyökumppanillemme Varkauden SPR:lle esite, jonka avulla he voivat levittää ja lisätä tietoa varamummotoiminnasta, jotta toiminta saataisiin leviämään ympäri suomea. Esite on pyritty tekemään SPR:n tavoitteiden ja toiveiden mukaisesti vastaamaan yhteistyökumppanimme tarpeita.

5.1 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyöprosessin aloitimme alkuvuodesta 2017. Saimme idean ja halun lähteä tekemään opinnäytetyötä vanhusten ja lasten parissa. Tämän jälkeen lähdimme etsimään Uudeltamaalta mahdollista yhteistyökumppania. Olimme yhteydessä Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiriin, joka järjestää kylämummi ja kylävaari toimintaa sekä perhekummitoimintaa. Heidän toimintansa ei kuitenkaan vastannut täysin sellaista toimintaa, josta halusimme opinnäytetyömme tehdä. Näin lähdimme laajentamaan etsintöjä muualle suomeen, kunnes löysimme SPR Varkauden toimipisteen ja varamummotoiminnan. Heidän kanssaan olemme olleet yhteydessä sekä puhelimitse sekä kerran tavanneet kasvotusten, jolloin keskustelimme, olisiko heillä tarvetta jollekin mitä voisimme opinnäytetyönä toteuttaa. Toiveena heillä oli esite, jonka avulla voisivat rekrytoida lisää varamummoja sekä mahdollisesti käyttää infopakettina tuleville yhteistyökumppaneille.

Yhteisen palaverin jälkeen aloimme tutustua alan kirjallisuuteen sekä aiempiin tutkimuksiin aiheesta ja suunnittelimme haastattelukysymykset. Näin saimme kattavan teoriapohjan työtä varten. Alla olemme kertoneen tarkemmin tiedonkeruumenetelmistä, joita olemme opinnäytetyötä tehdessä käyttäneet.

5.2 Tiedonkeruu

Tiedonkeruumenetelmänä voidaan käyttää osallistuvaa havainnointia, videointia ja avoimia haastatteluja. Tässä työssä käytetään tiedonkeruumenetelmiä, jotka soveltuvat työhön ja joiden luotettavuus on pyritty varmistamaan. Työssä haastatellaan kyselylomakkeiden avulla varamummotoiminnan jäseniä sekä päiväkodin lapsia ja vanhempia, näin saatiin kerättyä tarvittavia tietoja tiedonkeruumenetelmin.

Varamummotoimintaan tehtyjen kyselyiden ja haastattelun avulla hankimme tietoa varaisovanhemmuuden tärkeydestä ja -merkityksestä perheille. Saadaksemme tietoa varaisovanhempien merkityksestä, käytimme tiedonkeruuna osallistuvaa havainnointia sekä avoimia haastattelukysymyksiä. Päiväkotiin tekemämme kysely sisälsi puolistrukturoituja kysymyksiä ja näiden kysymysten avulla selvitimme, miten perheet kokevat isovanhempien tarpeellisuuden lapsen ja perheen arjessa.

Havainnoinnissa kieli ja sen merkitykset ovat tärkeitä välineitä ymmärtää havainnointikohtetta. Jotta voitaisiin toimia luontevasti ja merkityksellisesti on opittava, havainnointikohteen ajattelutapa, käyttäytyminen ja kieli. Osallistuvalla havainnoinnilla pyritään saamaan tietoa siitä, millä tavalla havainnointikohteen jäsenet noudattavat kuvailemiaan velvollisuuksia. Tällainen on erityisen tärkeää luotettavan tiedon saamiseksi, sillä esite jaetaan uusille varamummotoiminnasta kiinnostuneille yhteiseksi ohjeeksi sekä muille organisaatioille, kuten Mannerheimin lastensuojeluliitolle ja muille SPR:n aluepiireille. Havaintojen tuottaminen tutkimuksen eri vaiheissa etenee parhaiten kysymysten avulla. Havainnoijan tärkeimmät kysymykset havaintojen tuottamisessa, yhdistämisessä ja tulkitsemisessä ovat mitä, miksi, miten ja kuinka. (Vilka 2006, 45–78.) Havainnointi on tarvinnut lisäksi järjestelmällisyyttä ja kurinalaisuutta, jonka vuoksi olemme keränneet ja taltioineet tietoa havainnoinnin ja haastattelun aikana äänitallenteella sekä omilla muistiinpanoilla.

Valitsimme haastattelun yhdeksi opinnäytetyön menetelmäksi siksi, että haastatteluja pidetään usein hyvänä silloin kun pyritään saamaan tietoa vähän tunnetuista aiheista. Tutustuimme opinnäytetyön aiheeseemme edeltä ja näin saimme tietopohjaa, että osasimme tulkita haastatteluvastauksien merkityssisältöä ja rakennetta. Haastattelussa käytimme edellä mainittuun tapaan avoimia kysymyksiä siksi, että niillä ohjailtaisiin vastausta mahdollisimman vähän. Kysymyksillä pystyimme rajaamaan näkökulman haastatteluille, jotta ne palvelisivat opinnäytetyötä mahdollisimman hyvin. (Valli & Aaltola 2015, 31–39.)

Opinnäytetyötä varten tarvitsimme muutamia erillisiä lupia. Ennen haastattelun ja kyselyn eteenpäin viemistä suunnittelimme ja selvitimme valmiiksi mihin asi-

oihin tarvitsemme luvat ja miten voimme ne hankkia. Varamummotoiminnalle tarvitsimme ainoastaan vapaamuotoisen haastattelusuostumuksen (LIITE 2). Päiväkotiin tehtävään kyselyyn tarvitsimme lupahakemuksen Helsingin kaupungilta, joka hyväksytettiin varhaiskasvatusjohtajalla (LIITE 5). Esitteessä oleviin tietoihin emme tarvinneet erillistä lupaa, sillä osa tiedoista pohjautui siihen mitä opinnäytetyössämme käsittelimme ja muut tiedot ja kuvat olivatkin jo julkisia. Varmistimme asian myös yhteistyökumppaniltamme.

5.3 Haastattelukysymykset

Haastattelimme puhelimitse sekä myöhemmin kasvotusten SPR Varkauden varamummotoiminnan yhteyshenkilöä Raija Hartikaista. Raija Hartikainen on pohjakoulutukseltaan lähihoitaja ja toimii eläkeiästään huolimatta edelleen SPR Varkauden varamummotoiminnan yhteyshenkilönä ja itse varamummona.

Olimme laatineet haastattelukysymykset (LIITE 2) etukäteen ja lähettäneet ne kahdeksalle varamummoina toimiville henkilöille aiemmin luettavaksi ja mietittäväksi. Saatekirjeessä (LIITE 1) kerroimme kyselyn tarkoituksesta sekä sen vapaaehtoisuudesta. Pyrimme miettimään haastattelukysymyksiä tehdessä, että kysely olisi lyhyt ja ytimekäs, mutta silti opinnäytetyötä varten olennaista tietoa tuottava. Haastattelukysymykset koskivat lähinnä sitä, kuinka varamummotoiminta toimii, kuinka varamummoksi voi päästä, miten varamummo ja perhe valitaan sekä mitkä ovat perheiden ja varamummojen ja pappojen kokemukset toiminnasta. Vastaus aikaa kyselyyn annoimme kaksi viikkoa ja vastausajan päätyttyä SPR:n yhteyshenkilö välitti meille kuuden varamummon haastattelukyselylomakkeet. Lisäksi kaksi varamummoa vastasi haastattelukyselyyn suullisesti puhelimitse pidetyssä keskustelussa. Näin saimme vastauksen sekä useamman varamummona toimivan henkilön mielipiteen toiminnasta.

Varmistimme päiväkotia Alppikylästä, että yhteistyö heidän kanssaan onnistuisi ja näin voisimme toteuttaa perheille kyselyn. Saatuamme hyväksynnän opinnäytetyömme suunnitelmasta, lähetimme tutkimuslupahakemuksen Helsingin

kaupungille. Suunnittelimme valmiiksi kysymykset ja saatekirjeen, jotka sitten tutkimusluvan saatuamme toimitimme päiväkotiin (LIITE 3–4).

Ennen kyselyiden jakamista keskustelimme päiväkodin johtajan kanssa kyselyistä ja niiden sisällöstä, sekä siitä miten kyselyiden jakaminen ja niistä kertominen perheille tehdään. Sovimme johtajan kanssa, että antamamme tiedon perusteella hän ohjeistaa henkilökuntaansa jakamaan, kertomaan ja mahdollisesti muistuttamaan perheitä kyselystä ja sen palauttamisesta. Päiväkodin henkilökunta tuntee perheet ja heidän lapsensa, joten tämä oli luotettavampi keino saada kyselyt jaettavaksi jokaiseen ryhmään, jossa oli vähintään yksi yli neljä vuotias lapsi. Tämän ikärajan teimme sen takia, että toivoimme saavamme vastaukset, myös lapsen näkökulmasta. Kyselyä jaettiin yhteensä viidellekymmenelle perheelle.

Kyselyiden vastaamiseen annoimme perheille aikaa kaksi viikkoa. Vastaamisaikataulun halusimme pitää lyhyenä, jotta voisimme minimoida mahdollisten paperisten kysymysten häviämisen. Perheiden vastattua kyselyihin heidän tuli palauttaa kysely nimettömänä ja suljetussa kirjekuoressa oman ryhmänsä aikuiselle, josta kyselyt toimitettiin sovittuun paikkaan päiväkodissa. Kyselyiden noutamisesta oli sovittu erikseen päiväkodin henkilökunnan kanssa. Kyselyyn vastasi kymmenen perhettä. Vaikkakin vastaaja määrä oli vähäinen, olivat kaikki vastanneiden henkilöiden vastauksen saman suuntaisia.

Kyselyiden ja haastatteluaineistojen purkamisen ja puhtaaksi kirjoittamisen teimme palautuksesta seuraavana päivänä. Huolehdimme vastanneiden yksityisyyden suojasta jättämällä tarpeettomat tunnistetiedot pois. Aineisto hävitettiin silppuamalla lomakkeet heti niiden purkamisen ja puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen.

6 HAASTATTELUAINEISTON YHTEENVETO

Kyselyiden ja haastatteluaineistojen tarkastelun jälkeen kokosimme aiheesta yhteenvedon. Näiden tulosten ja yhteenvedon perusteella pyrimme jäsentämään tärkeitä asioita, jotka tuomme esiin opinnäytetyössämme.

6.1 Varamummotoiminnan kuvaus

Tarpeet varamummoon ovat jokaisella perheellä erilaiset. Varamummoa voivat tarvita muun muassa perheet, joilla ei ole isovanhempia tai he asuvat kaukana. Perhe voi tuntea tarvitsevansa mummoikäistä henkilöä rikastuttamaan lapsen ja perheen elämää.

Varamummo prosessin eteneminen lähtee siitä, kun perhe ottaa yhteyttä varamummotoimintaan tai keskustelee asiasta neuvolan, lastensuojelun tai muun virkatoimen kanssa. Asian etenemiseksi SPR:n varamummotoiminta haastattelee perheen, kyselee mm. elämäntilanteesta, perhetilanteesta, rajoituksista sekä arvioi varamummon tarpeen. Haastattelu toteutetaan kolmikantahaastatteluna, jonka jälkeen perhe hyväksyy varamummon ja varamummo hyväksyy perheen. Haastattelun yhteydessä käydään siis läpi toiveita ja tavoitteita, jotka toki elävät elämäntilanteiden mukaan, mutta näin ollen sekä perhe, että varamummo tietävät millaista perhettä ja mummoa voivat odottaa.

SPR:n varamummoille ei ole asetettu ikäkriteereitä. Toivottavaa kuitenkin olisi, että henkilö kokee itsensä mummoikäiseksi ja hänellä olisi jo iän tuomaa elämäkokemusta. Tällä hetkellä nuorin varamummona toimiva henkilö on neljäkymmentäkuusi vuotias.

SPR Varkauden varamummot ovat löytäneet toiminnan varamummokoulutuksen kautta, josta ilmoitetaan mm. Varkauden lehdessä ja ilmaisjakelulehdissä. Haastateltavamme, varamummotoiminnan yhteyshenkilö, oli itse löytänyt vara-

mummotoiminnan oman mielenkiinnon ja kyseisen toiminnan tarpeen kautta ja olikin näin tehnyt itse lähihoitajan lopputyön aiheesta.

Varamummo toimii lasten lisäksi myös vanhempien ja perheen tukena. Varamummo voi antaa vanhemmille kahden keskeistä aikaa, auttaa perheen sisäisissä kriiseissä, keskustella arjen askareista sekä auttaa henkisellä tasolla sekä vanhempia että lapsia. Varamummot eivät kuitenkaan ole ilmaista lastenhoitoapua. Varamummot voivat tehdä vapaaehtoistoimintaa perheiden lisäksi päiväkodeissa, kouluissa ja seurakunnissa.

Varamummotoiminta perustuu siis täysin vapaaehtoistoimintaan. Varamummotoiminta on paljon ennaltaehkäisevää toimintaa ja työtä. Tällä hetkellä varamummoille on enemmän kysyntää, kun varamummoja on. Kysyntää on ympäri suomen ja siksi yhteistyökumppanimme haluaakin yhteistyön johtavan tuloksiin ja varamummotoiminnan laajenemiseen.

6.2 Varamummotoiminta

Varamummoksi ja -papaksi haluttiin auttamisen tarpeen myötä sekä haastattelussa kävi usein ilmi myös sen olevan vanhukselle syy herätä uuteen päivään. Toiminnan kautta varamummot ja -papat kokivat itsensä tärkeiksi, tarpeellisiksi ja toiminta tuo heille iloa, onnellisuutta ja hyvää oloa. Varamummojen kokemukset toiminnasta olivat kaikin puolin hyviä. Kukaan ei kokenut suhteiden luomista negatiiviseksi asiaksi tai epäluontevaksi vaan haastattelu toi esiin nimenomaan perheiden avoimuuden toiminnalle.

Varamummot näkevät toiminnan kautta tulleita lapsia ja heidän perheitään päivittäin, viikoittain tai kuukausittain. Varamummon tarpeelle ei ole ikärajaa. Kuitenkin lapset ovat pääsääntöisesti alle kouluikäisiä. Lapset kasvavat kuitenkin siinä rinnalla, ja saattavat olla varamummojen elämässä vielä aikuisuudessakin. Nykypäivänä varamummoja toimii myös maahanmuuttajien perheissä, joissa he lähinnä auttavat arjen perusasioissa, kuten kaupassa käynnissä. Tämä on tärkeää, jotta maahanmuuttajaperhe oppii, kuinka suomessa hoidetaan asioita.

Haastattelussa nousi esiin selkeästi tarve juuri sellaiselle varamummo toiminnalle, jota Varkauden SPR järjestää. Kuten jo edellä mainittiin, varamummojen tarve kasvaa koko ajan ja siksi olisi tärkeä saada näkyvyyttä toiminnalle. Varamummot toivoivat siis toiminnan laajentumista ympäri suomen. Tähän asti toiminnan laajentamista ja kiinnostusta on jo yritetty lisätä erinäisin lehti- ja tv haastatteluin, mutta ainakaan toistaiseksi muut organisaatiot eivät ole vielä kiinnostuneet lähtemään mukaan.

6.3 Isovanhempien merkitys lapsille

Päiväkotiin tehdyn kysymysten perusteella saimme selville, että isovanhempia on useilla lapsilla enemmän kuin kolme. Useimmissa perheissä isovanhemmat olivat biologisia. Vastausten joukossa oli kuitenkin myös perheitä, joissa isovanhemmat olivat tulleet uusioperheen myötä. Kenelläkään perheistä ei ollut varamummoa tai -pappaa.

Useimpien kysymyksiin vastanneiden perheiden lapset ja isovanhemmat tapasivat toisiaan vähintään kerran — kaksi viikossa, riippuen asuinpaikasta. Lapset olivat myös satunnaisesti viikonloppuisin ja tarpeen vaatiessa isovanhempien kanssa. Kauempina asuvia isovanhempia tavattiin muutamasta kerrasta yhteen kertaan vuodessa. Loma-aikoina lapset näkivät isovanhempiaan useammin.

Lapset kokivat isovanhempansa tärkeiksi ja merkittäviksi henkilöiksi, joilla on aikaa heille ja heidän asioilleen. Isovanhempiaan kuvasivat kivoiksi, kilteiksi, hauskoiksi ja ihan tavallisiksi ihmisiksi. Lapset kertoivat isovanhempiensa luona leikkivänsä, ulkoilevansa ja käyvänsä retkillä niin luonnossa kuin museoissakin. Lapsille oli tärkeää päästä esittelemään omia taitoja sekä oppia uusia asioita kuten leipomista, puutöitä ja erilaisia luontoon liittyviä tietoja ja taitoja isovanhempien kanssa. Kyselyssä tuli myös esiin mukavat hetket isovanhempien kanssa, kuten mökillä olo sekä lukeminen ja herkuttelu.

6.4 Isovanhempien merkitys vanhemmille

Vanhemmille osoitetuista kysymyksistä selvisi isovanhempien merkitys perheille, sekä millaisia isovanhempi suhteet perheissä on. Muutamaa perhettä lukuun ottamatta, perheet olivat ydinperheitä, joten näissä perheissä isovanhemmat olivat biologisia. Uusioperheissä, kauempana asuvia biologisia isovanhempia lapset näkivät harvemmin kuin, uuden vanhemman vanhempia. Näitä pidettiin kuitenkin perheessä samanarvoisina, kuin biologisiakin isovanhempia.

Kaikki kyselyyn vastanneiden perheiden vanhemmat kokivat isovanhempien vaikutuksen lapsen kasvuun ja heidän tukemiseensa tarpeelliseksi. Lapset oppivat isovanhemmilta asioita, joita vanhemmat eivät välttämättä opeta. Heillä on usein aikaa tehdä lasten kanssa asioita, joita ei aina arjen pyörteissä ehdi tekemään, kuten leipominen ja retkeily. Isovanhemmat auttoivat useissa perheissä kuljettamalla lapsia harrastuksiin sekä antoivat perheille tukea ja apua myös lasten hoidossa. Vanhemmat kokivat isovanhemmat korvaamattomina ja välttämättöminä henkilöinä, joilla on tärkeä rooli lapsen elämässä ja perheessä. He kokivat isovanhempien merkityksen myös itselleen tärkeäksi. Esiin tuli isovanhempien antama tuki ja mahdollinen vanhempien ”oman ajan” saamisen mahdollistaminen, jolloin vanhemmilla on mahdollisuus hengähtää.

7 ESITE VARAMUMMOTOIMINNALLE

Esitteen suunnittelimme A5 kokoiseksi, nelisivuiseksi työksi yhdessä yhteistyötahomme kanssa (LIITE 6). Kuvien määrän olemme rajanneet yhteen, muutoin tilaa tärkeille tiedoille jäisi liian vähän. Esitteen suunnittelussa käytimme tika-puumallia, jonka pohjalta olemme miettineet, miten etenemme sekä mitä asioita otamme huomioon (Itä-Suomen yliopisto, Näin teet loistavan esitteen).

Esitteen kansi kertoo selkeästi, kenen esite on ja mitä se käsittelee. Esitteen sisäsivuille laitoimme lyhyesti tietoa siitä mitä varamummotoiminta on, millaisel-

le henkilölle se voisi sopia ja miksi toiminta on tärkeää. Viimeiselle sivulle laitoimme yhteistyökumppanin eli varkauden SPR:n eri yhdys henkilöiden yhteystietoja sekä hieman tietoa siitä mitä he tekevät alueella.

Esitteen teossa apuna käytettiin haastattelussa saamiamme tietoja. Tarkoituksenamme oli tuottaa yhteistyökumppanillemme esite, missä on tarvittavat tiedot varamummo toiminnasta kiinnostuneille. Esite suunniteltiin Word tiedostona, jolloin sen tulostaminen ja muokkaaminen on helppoa. Opinnäytetyön valmistuttua annamme esitteen käyttöoikeudet SPR:n Varkauden varamummotoiminnalle, jolloin heillä on mahdollisuus jakaa ja käyttää esitettä haluamallaan tavalla.

Esitteen tekemisen suunnittelun aloitimme jo hyvissä ajoin vuoden 2018 syksyllä, kun olimme saaneet opinnäytetyömme siihen vaiheeseen, että oli järkevää alkaa esitettä suunnittelemaan. Esitteen suunnitteleminen ja valmiiksi saattaminen oli opinnäytetyömme kannalta yksi tärkeimmistä osa-alueista. Saatuaamme valmiiksi suunnittelemamme esitteen luonnoksen, lähetimme sen sähköpostilla Varkauden varamummotoiminnan yhteyshenkilölle tarkastettavaksi. Häneltä saadun palautteen pohjalta muokkasimme esitettä ja saimme siitä sellaisen kuin yhteistyökumppanimme olivat toivoneet.

8 POHDINTA

Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi varamummotoiminnan, sillä halusimme saada lisää tietoa, millaista varamummotoimintaa on jo käytössä ja miten tätä toimintaa voisi mahdollisesti lisätä. Samalla selvitimme teoriatiedon pohjalta, millaisia vaikutuksia isovanhemman läsnäololla on perheelle ja sen jäsenille. Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme, ettei aiheesta ole paljoakaan tieteellisiä tutkimuksia. Tämän takia teoria tiedon kerääminen tuotti ajoittain hankaluuksia.

Työhömmme halusimme haastatella niin varamummoina toimivia henkilöitä kuin perheitäkin. Haastattelut olivat tarkoituksella suppeat eikä niillä haettu määrällistä tietoa vaan ennemminkin mielipiteitä ja kokemuksia.

Alkuun yksi isommista haasteista oli aiheen rajaaminen. Valitsimme lopulta kuitenkin aiheeksi isovanhempien merkityksen lapsen ja hänen perheensä elämässä. Aihe kiinnosti meitä, sillä toisella meistä ei ole enää isovanhempia elossa. Mielestämme aihe oli ajankohtainen ja isovanhempien merkitys ja tuki perheiden elämässä on näkynyt selvästi kasvavassa määrin.

Yhteistyökumppania etsiessämme, huomasimme että pääkaupunkiseudulla on monenlaista kylävaari ja mummo sekä lukumummo ja lukuvaari toimintaa. Perhekummitoimintaa löytyi myös. Kuitenkaan juuri sellaista varamummotoimintaa, josta me halusimme työn tehdä, ei pääkaupunkiseudulta löytynyt. Tämän vuoksi laajensimme etsintöjä muualle suomeen ja näin löysimme Varkauden SPR:n varamummotoiminnan, joka oli innokas tekemään kanssamme yhteistyötä. Lopulta opinnäytetyön perimmäinen tarkoitus alkoi valjeta meille. Sovimme yhteistyökumppanin kanssa, että teemme heille esitteen, jonka avulla he voisivat tulevaisuudessa, valtakunnallisesti jakaa tietoa varamummo ja -pappa toiminnasta.

Yhteistyö sujui Varkauden SPR:n kanssa pitkästä välimatkasta huolimatta mielestämme hyvin. Molemmilla oli sama päämäärä, jonka saimme toteutettua, niin että molemmat osapuolet olivat tyytyväisiä. Annoimme yhteistyökumppanillemme esitteen vapaaseen käyttöön sekä opinnäytetyön luettavaksi.

8.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Jokaisen hoitoalan ihmisen tulee kantaa eettistä vastuuta ja edistää sen kehittymistä. Sosiaali- ja terveysala vaatii vahvan tieto- ja taitopohjan lisäksi korkeatasoista ammattietiikkaa, joka on asetettu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten eettisissä suosituksissa. Ammattieettiset suositukset auttavat ja ohjaavat sosiaali- ja terveysalan hoitajia ymmärtämään ammatin velvollisuudet, osaamisen vaatimukset sekä salliman vallan käytön rajoitteet (Valtakunnallinen sosiaali- ja

terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE, Sosiaali- ja terveysministeriö 2011). Hoitotyön eettisiin periaatteisiin kuuluu kunnioittaa jokaisen ihmisarvoa, pyrkiä edistämään ihmisten hyvää ja välttämään pahaa, kohdellaan jokaista ihmistä samojen periaatteiden mukaisesti sekä tulee käyttää perusteltuja ja luotettavia hoitotyön menetelmiä (Leino-Kilpi & Välimäki 2014, 30).

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme tutustuneen tutkimuseettisiin ohjeisiin sekä hakeneet Helsingin kaupungilta tarvittavat tutkimusluvut opinnäytetyötämme varten. Hyvissä tieteellisissä käytännöissä noudatetaan tieteellisiä toimintatapoja, kuten rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta ja olemmekin pyrkineet etsimään työhömmme mahdollisimman luotettavia, monipuolisia ja tuoreita lähdemateriaaleja (Leino-Kilpi & Välimäki 2014, 365). Sekä olemme perehtyneet huolellisesti opinnäytetyön aiheeseemme.

Haastatteluiden ja kyselyiden eettisyys korostuu opinnäytetyössämme, että kyselyihimme sai vastata nimettömänä ja kyselylomakkeet sekä haastattelun tulokset säilytimme huolellisesti asiattomien ulottumattomuudessa. Kyselyihin vastaaminen oli täysin vapaaehtoista.

Laadullisten tutkimusten luotettavuusarvioinnissa voidaan käyttää seuraavia kriteerejä, varsinkin kun tutkimusaineisto on koostunut haastatteluista ja niiden analyyseistä. Kriteerejä ovat mm. arvioitavuus, luotettavuus sekä vahvistettavuus. Olemme pyrkineet dokumentoimaan tarkasti haastattelutuloksia sekä perustelemaan tekemämme ratkaisut. Luotettavuuden kannalta olemme myös tehneet paljon yhteistyötä päiväkodin ja varamummotoiminnan kanssa, jotta he ovat voineet vahvistaa kuvauksemme ja tulkintamme oikeiksi. Vahvistettavuuden kannalta olemme pyrkineet löytämään opinnäytetyöhömmme liittyvää teoria- sekä tutkimustietoa. (Kananen 2017, 69–75.)

Opinnäytetyömme haastatteluihin ja kyselyihin vastanneiden määrä ei ollut kovinkaan suuri. Tuomi ja Sarajärven mukaan on ilmaistu, ettei suppeaa aineiston määrää tulisi pitää merkittävimpänä asiana opinnäytetyössä sillä opinnäytetyö on tekijöidensä näyte osaamisesta omalta alaltaan. Tärkeää on huomioida ai-

neistosta saadun tiedon tulkittavuus, vahvuus ja syvyys. Myös aineiston koko tulisi kuitenkin huomioida sitä suunnitellessa. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 131.)

Opinnäytetyömme merkityksen kannalta on tärkeää, että olemme saaneet tutustua varamummotoimintaan sekä isovanhemmuuden merkitykseen lapsen ja perheen elämässä. Lisäksi olemme päässeet tiedottamaan varamummotoiminnan mahdollisuuksista esimerkiksi päiväkotiin, mitä kautta perheet ovat voineet löytää itselleen avun arjen tukemiseen.

8.2 Oma ammatillinen kasvu

Sairaanhoitaja ja terveydenhoitaja ovat hoitotyön ammattilaisia ja heidän tehtävänsä on edistää yksilöiden ja perheiden hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä ja hoitaa sairauksia. Terveyden edistäminen edellyttää sairaanhoitajalta ja terveydenhoitajalta laaja-alaista tietoperustaa taustatekijöihin, jotka vaikuttavat ryhmien, yksilöiden ja yhteisöjen terveyteen. Lisäksi sairaan- ja terveydenhoitajalla tulee olla valmiuksia luoda vastavuoroisuuteen ja kumppanuuteen perustuvia yhteistyösuhteita potilaiden ja asiakkaiden kanssa sekä vahvistaa ryhmien ja yksilöiden voimavaroja. (Eriksson, Korhonen, Merasto & Moisio 2015, 16—19.) Siksi mielestämme tämä työ on vastannut tutkintojemme kompetenssien oppimista ja sisältöä.

Olemme tehneet opinnäytetyötämme vaiheittain. Kirjoittamisvaiheiden välissä olemme saaneet palautetta opponenteilta sekä opettajilta ja sitä kautta olemme kehittäneet ja muokanneet omaa tekstiämme tarkoituksen mukaisesti. Opinnäytetyötämme tehdessä olemme tarkastelleen useasti tapaamme kirjoittaa sekä oppineet olemaan kriittisiä tiedon arvioinnissa. Tämä prosessi on opettanut meitä tuntemaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan perusteita ja niiden menetelmiä. Parityöskentelytaidot ovat saaneet harjoitusta ja kehittyneet prosessin aikana. Olemme myös oppineet hyödyntämään toistemme vahvuuksia opinnäytetyötä tehdessä.

Opinnäytetyötä tehdessämme opimme, kuinka tärkeää on vaalia hyviä sosiaalisia suhteita sekä millainen merkitys näillä on tässä yhteydessä lapsien kasvuun ja kehitykseen. Tiedostamme perheen, vanhemmuuden ja isovanhemmuuden tärkeyden. Tunnistamme millaisilla keinoilla voisimme edistää ihmisten terveyttä ja hyvinvointia myös jatkossa. Ymmärrämme varhaisen tuen tarpeen ja näin uskomme tämän työn olleen meille silmiä avaava ja erityisen opettavainen.

Vanhemmuutta, isovanhemmuutta sekä lapsen ja perheen tärkeyttä käsitellessä olemme tutustuneet laajasti erilaisiin sosiaali- ja terveysalan toimijoihin ja näin oppineet lisää moniammatillisesta yhteistyöstä. Opinnäytetyön myötä olemme saaneet hyvää pohjaa alan ammattilaisiksi kasvamisessa ja mahdollisuuden kehittää itseämme ymmärtämään tulevaisuuden toimintaa sosiaali- ja terveysalalla. Omat ammattiroolimme kehittyivät yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa.

LÄHTEET

- Armanto, A. & Koistinen, P. (2007). *Neuvolatyön käsikirja*. Hämeenlinna: Tammi.
- Duodecim (2018). Terveyskirjasto. *Mitä terveys on*. Saatavilla 12.11.2018
https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00903
- Eriksson, E., Korhonen, T., Merasto, M. & Moisio, E-L. (2015). *Sairaanhoidajan ammatillinen osaaminen – Sairaanhoidajakoulutuksen tulevaisuus -hanke*. Ammattikorkeakoulujen terveysalan verkosto, Suomen sairaanhoitajaliitto ry. Saatavilla 21.3.2019
<https://sairaanhoitajat.fi/wpcontent/uploads/2015/09/Sairaanhoitajan-ammattillinen-osaaminen.pdf>
- Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. (2008). *Terveydenhoitajan osaaminen*. Helsinki: Edita.
- Hartikainen, M. (2013) *2000-luvun mummot ja papat "On arvokasta olla isovanhempi, silloin tuntuu, että on kaikkee"*. (Pro gradu – tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteen laitos). Saatavilla 21.3.2019
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41530/URN:NBN:fi:jyu-201305221745.pdf?sequence=1>
- Heikkinen, E., Marin, M. (2002). *Vanhuuden voimavarat*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Ijäs, K. (2004). *Isovanhemmat muutosten keskellä*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Itäsuomen yliopisto. (2008—2012). *Näin teet loistavan esitteen*. Saatavilla 14.11.2018
https://www.oppi.uef.fi/aducate/projektit/tyovoimavaraaja2/wp-content/uploads/2011/11/onnistunut_esiteA4.pdf
- Kananen, J. (2017). *Kehittämistutkimus interventiotutkimuksen muotona*. Opas opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittajalle. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Koistinen, P., Ruuskanen, S. & Surakka, T. (2004). *Lasten ja nuorten hoitotyön käsikirja*. Jyväskylä: Kirjoittajat ja Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Koponen, P., Borodulin, K., Lundqvist, A., Sääksjärvi, K., Koskinen, S. & Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (2018). *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa. FinTerveys 2017-tutkimus*. Helsinki. Saatavilla 21.3.2019
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136223/Rap_4_2018_FinTerveys_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Korhonen, M. (2006). *Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa*. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hänninen, A. Nummenmaa & H. RaskuPuttonen (toim.), *Kasvatusvuorovaikutus* (s.51-69). Tampere: Vastapaino.
- Korhonen, S. & Holopainen, L. (2015). *Vanhempina vahvemiksi – kohti myönteistä vuorovaikutusta*. Jyväskylä: Grano Oy.
- Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. (2014). *Etiikka hoitotyössä*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Marttunen, M. (2005). *Riittävän hyvä vanhemmuus*. *Kansanterveys*. 9, 5. Saatavilla 18.3.2019
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102338/9kansanterveys2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mikkola, E. (2015) *"Täydenpää elämää" Vanhemmuus vanhempien konstruoimana*. (Varhaiskasvatustieteen pro gradu – tutkielma, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos). Saatavilla 18.3.2019
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45336/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-201502161328.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2015). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ojanen, T., Ritmala, M., Sivén, T., Vihunen, R., Vilén, M. (2013). *Lapsen aika*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Pietilä, A-M. (2012). *Terveyden edistäminen*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Reynolds, G., Wright, J., Beale, B. (2003). *Journal of Instructional Psychology*. *The roles of grandparents in educating today's children*, 316–325. Saatavilla 25.12.2017
<http://web.a.ebscohost.com.anna diak.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=15&sid=c63232a3-6f73-4f0f-ade8-908d99f80472%40sessionmgr4008>

- Rissanen, M. & Nikkinen, T. (2016). *"Niillä on niin paljon naamassa niitä ryttyjä ja kaikkia" Esiopetusikäisten lasten käsityksiä isovanhemmista* (Varhaiskasvatustieteen pro gradu – tutkielma, Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos). Saatavilla 20.3.2019
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/50612/URN%3aURN%3afi%3ajyu-201606283358.pdf?sequence=1>
- Rotkirch, A. (2014). *Yhdessä. Lapsen kasvatusta ei ole yksilölaji*. Helsinki: WSOY.
- Rautava-Nurmi H., Westergård, A., Henttonen, T., Ojala, M., Vuorinen, S. (2015). *Hoitotyön taidot ja toiminnot*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Rusanen, E. (2011). *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Porvoo: Bookwell Oy.
- Saarenheimo, M., Pietilä, M., Maununaho, S., Tiihonen, A. & Pohjolainen, P. (2014). *Ikäpolvien taju. Elämäkulku ja ikäpolvet muuttuvassa maailmassa*. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.
- Sairaanhoitajat. *Näyttöön perustuva hoitotyö. Terveystieteen edistäminen käsitteenä ja käytännössä*. Saatavilla 22.3.2019
<https://sairaanhoitajat.fi/artikkeli/terveyden-edistaminen-kasitteena-ja-kaytannossa/>
- Sinkkonen, J. (2012). *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. Helsinki: WSOY.
- Suomen Mielenterveysseura. *Perheitä on monenlaisia*. Saatavilla 27.3.2019
<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/perheit%C3%A4-monenlaisia>
- Taipale, V. (2017). *Isoäitikirja*. (2. uud. p.). Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Tanskanen, A-O. (2014). *Isovanhemmat, vanhempien lastenhankinta ja lasten hyvinvointi*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto. Saatavilla 20.3.2019 <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/17397f2d8e403ff5e3603b562c535597/1553081429/application/pdf/3674422/978-952-226-148-9.pdf>
- THL. *Terveystieteen ja hyvinvoinnin arvio*. Saatavilla 19.3.2019
<https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/maaraaikaistarkastukset/laaja-terveystarkastus/terveyden-ja-hyvinvoinnin-arvio>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2017). *Laadullinen tutkimus ja Sisältöanalyysi*. Uudistettu laitos: Tammi.

- Valli, R. & Aaltola, J. (2015). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.* (4. uud. p.). Juva: PS-kustannus.
- Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE, Sosiaali- ja terveysministeriö (2011). *Sosiaali- ja terveysalan eettiset perusteet.* Saatavilla 21.3.2019
- Vilka, H. (2006). *Tutki ja havainnoi.* Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vilko-Riihelä, A. & Laine, V. (2013). *Mielenmaailma.* Helsinki: Sanoma Pro Oy
- Wilska, T-A. (2010). *Isovanhemmat lapsiperheiden taloudellisena tukena.* Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.). *Farkkumummo- ja ja pehmoaareja -uusien ikkunoita isovanhemmukseen.* Helsinki: VL-Markkinointi 2010.
- Väestöliitto. *Perhe kannattaa. Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma.* Saatavilla 19.2.2019 https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/e39b62ead602d31f90a3e4b33522aef8/1550591364/application/pdf/263809/PP-ohjelma_netiversio.pdf

LIITE 1 Saatekirje varamummotoimintaan

Suostumuslomake

Tähän haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Ymmärrän antamieni tietojen käytön tarkoituksen ja suostun niiden julkaisemiseen Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä. Olen tietoinen siitä, että kertamani asiat kirjaan ylös. Minulla on mahdollisuus saada itselleni kirjoittamani asiat. Minulle on selkeästi ilmoitettu anonymiteetin säilymisestä, eli missään vaiheessa työn tekoa eikä sen jälkeenkään henkilötietojani luovuteta ulkopuolisille. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen kaikki minua koskevat tiedot hävitetään oikeaoppisesti.

Olen lukenut oheisen tekstin ja suostun haastatteluun

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Paikka ja aika

LIITE 2 Haastattelu varamummotoiminnasta

Teemme sairaanhoitaja- ja terveydenhoitaja opintoihin liittyvää opinnäytetyötä. Opinnäytetyön aiheena on Jokaiselle lapselle mahdollisuus isovanhempaan. Tarkastelemme opinnäytetyömme tiimoilta erityisesti päivähoidossa olevien lapsien ja perheiden tarvetta isovanhemmille/varamummolle. Tähän kyselyyn vastaamalla, annatte meille ensiarvoisen tärkeää tietoa aiheesta. Kyselyyn vastataan nimettömänä ja vastaajan tunnistaminen on mahdotonta.

Toivoisimme, että vastaisitte kyselyyn - mennessä.

Kiittäen

Tia Björkman

tia.bjorkman2@student.diak.fi

Sanna Vaarna

sanna.vaarna@student.diak.fi

KYSYMYKSIÄ VARAMUMMOLLE

1. Onko varaisovanhemmuus tuonut ennakkokäsityksiä/-odotuksia perheeltä tai itseltä?
2. Miksi olet halunnut varamummoksi/-papaksi?
3. Mitä kautta olet löytänyt perheen tai perhe löytänyt sinut?
4. Kuinka löysit varamummotoiminnan?
5. Mitä toiminta on antanut sinulle ja perheelle, jossa toimit varamummona/-pappana?
6. Oletko saanut luotua ei biologisten lasten lapsien kanssa tilaa, tahtoa ja tunnetta? (nämä edellä mainitut ovat edellytys syntyäkseen hyvä vanhemmuus/isovanhemmuus)
7. Kuinka usein näet vara lapsenlapsia?
8. Oletko kokenut jotain kehitettävää tai palautteellista toiminnasta tai perheistä, joissa toimit?
9. Koetko varamummotoiminnan olevan näkyvillä vai koetko sen tarvitsevan lisänäkyvyyttä?
10. Onko lapsella/nuorella ikärajaa, varamummon saamiseksi?

LIITE 3 Saatekirje päiväkotiin

SAATEKIRJE/ SUOSTUMUSLOMAKE KYSELYYN OSALLISTUVILLE

Teemme sairaanhoitaja- ja terveydenhoitaja opintoihin liittyvää opinnäytetyötä isovanhempien merkityksestä ja roolista lapsen elämässä. Opinnäytetyömme tarkoituksena on valmistaa yhteistyökumppanillemme Varkauden SPR:ssä esite, jonka avulla he voivat lisätä tietoutta varamummo ja pappi toiminnasta.

Kyselymme avulla haluamme selvittää miten lapset kokevat isovanhempien kanssa olemisen ja millä lailla isovanhemmat näkyvät perheen elämässä. Kyselyn olemme suunnanneet 4-6 vuotiaiden lasten perheille.

Toivoisimme teidän ja lapsenne vastaamaan muutama kysymykseen liittyen isovanhempiin ja isovanhempisuhteeseen. Vastausten avulla saamme tietoa siitä miten tärkeiksi lapset ja perheet kokevat isovanhempi suhteen.

Kysely on suunniteltu siten, että siihen voi vastata nimettömästi. Kaikki tiedot ovat salassa pidettäviä ja ainoastaan opinnäytetyötä tekevät henkilöt käsittelevät niitä. Kyselyjakson loputtua kyselyt puretaan kahden vuorokauden sisällä ja tämän jälkeen kyselylomakkeet hävitetään oikeaoppisesti.

Jätättehän vastauksemme suljetussa kirjekuoressa lapsenne ryhmän kasvattajille.

Helsinki 10.1.2019

Sairaanhoitajaopiskelija Tia Björkman

Terveydenhoitajaopiskelija Sanna-Mari Vaarna

- Annamme luvan käyttää vastauksiamme opinnäytetyössä
- Emme anna lupaa käyttää vastauksiamme opinnäytetyössä

LIITE 4 Kysely päiväkotiin

Teemme sairaanhoitaja- ja terveydenhoitaja opintoihin liittyvää opinnäytetyötä. Opinnäytetyön aiheena on Jokaiselle lapselle mahdollisuus isovanhempaan. Tarkastelemme opinnäytetyömme tiimoilta erityisesti päivähoidossa olevien lapsien ja perheiden tarvetta isovanhemmille/varamummolle. Tähän kyselyyn vastaamalla, annatte meille ensiarvoisen tärkeää tietoa aiheesta. Kyselyyn vastataan nimettömänä ja vastaajan tunnistaminen on mahdotonta.

Toivoisimme, että vastaisitte kyselyyn - mennessä.

Kiittäen

Tia Björkman,
tia.bjorkman2@student.diak.fi

Sanna Vaarna
sanna.vaarna@student.diak.fi

KYSYMYKSIÄ LAPSELLE

1. Onko sinulla/teidän perheellänne isovanhempia? Montako?
2. Kuinka usein näet isovanhempiasi?
3. Millaisia isovanhemmat ovat?
4. Mitä teet heidän kanssaan?

KYSYMYKSIÄ VANHEMMILLE

1. Onko isovanhemmat perheessä biologisia-, uusioperheen tuomia- tai jonkin järjestön kautta (esim. varamummo)?
2. Millaiseksi koet isovanhempien tarpeen lapsesi kasvun tukena?
3. Millaiseksi koet isovanhempien tarpeen vanhempien tukena?
4. Miten paljon aikaa lapset viettävät isovanhempien kanssa?
5. Kuinka pitkä välimatka isovanhemmilla on perheeseenne nähden?

LIITE 5 Esite varamummotoimintaan

Varkaus, Savo-Kajalan piiri
Varamummotoiminta

Tietoa meistä

Punaisen Ristin Varkauden osasto on perustettu vuonna 1951. Jäseniä on noin 280. Aiempaa kokemusta ei tarvita, me tarjoamme sinulle tukea, tietoa ja koulutusta. Osana meitä olet osa jotain suurempaa!

Varkauden osasto keskittyy aktiivisesti:

- Ensiapuun
- Monikulttuurisuuteen
- Ystävä- ja tukihenkilö toimintaan
- Vanhustenkerhotoimintaan
- Varamummo- ja pappa toiminta

Tule sinäkin mukaan!

Ota yhteyttä

Punaisen Ristin Varkauden osasto

Osmajoentie 9-11, 78200 Varkaus

- Puheenjohtaja Olli Kauppinen, puh. 040 487 8712
- Ensiapupäivystys vastaava, Ensiapuryhmän johtaja, Senni-Milla Luostarinen, puh. 0400 299 949
- Ystävänvälittäjä Eila Pennanen (tiistaisin klo 8-10), puh. 0400 376 614
- Varamummotoiminta, Raija Hartikainen, puh. 044 779 3949
- Nuoriso- ja kouluuhyteyshenkilö, Jussi Mikkonen, puh. 040 570 5185

Varamummo- ja pappa toiminta

Varamummotoiminta on saanut alkunsa syksyllä 2012 pilottihankkeella, Varkauden kaupungin tuella.

Varamummotoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa "mummoikäinen" mies tai nainen haluaa vapaaehtoisesti olla osana eri-ikäisten lapsien ja heidän perheidensä elämää. Varamummon/-papan tehtävänä on ottaa isovanhempien paikka perheessä, mikäli luonnollinen isovanhemmussuhde puuttuu kokonaan tai täydentää isovanhempisuhdetta, jos perheen omat isovanhemmat ovat kaukana. Varamummon/-papan tehtävä ei kuitenkaan ole olla lastenvahti, vaan rikastuttaa lapsen sekä hänen perheensä elämää läsnäololla ja elämäkokemuksella.

Minustako varamummo ja pappa?

Varamummoksi tai -papaksi voi alkaa kuka tahansa, jolla on aikaa ja mielenkiintoa sitoutua toimintaan.

Punaisen Ristin varamummotoiminta saattaa yhteen mummon/papan tarpeessa olevan perheen sekä mummoksi/-papaksi haluavan vapaaehtoisin.

Punainen Risti kouluttaa toimintaan mukaan tulevat mummot/papat ja tarjoaa heille tukea ja työnohjausta läpi toiminnassa oloajan. Erityislapsista kiinnostunut saa syventävän lisäkoulutuksen erityislapsista, maahanmuuttajatoiminnasta kiinnostuneelle tarjoamme monikulttuurisen tietoiskun.

Varamummoille/-papoille järjestetään vertaistuki-iltoja noin kerran kuukaudessa.

Miksi varamummotoiminta on tärkeää?

Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on tärkeää tukea lasta ja hänen perhettään alusta asti. On tärkeää suoda lapselle edes yksi riittävän hyvä kiintymyssuhde, joka on hyvä alku turvaamaan lapsen normaali ja positiivinen kehittyminen. Monelta lapselta puuttuu elämästä se yksikin tarpeeksi hyvää hoivaa tarjoava aikuinen.

Isovanhemmat/varamummo/-pappa parantavat lasten verbaalisia ja kognitiivisia kykyjä ja henkistä hyvinvointia. He ovat monen lapsen tärkeitä hoitajia ja osa turvaverkoston.

Myös lapset voivat auttaa isovanhempiaan/varamummoa/-pappaa löytämään elämänilon. Näin hekin voivat löytää uusia sosiaalisia suhteita ja harrastuksia. Lapsien kautta he pysyvät myös mukana nopeasti muuttuvassa nyky-yhteiskunnassa ja saavat tarpeellisuuden tunteen elämässään.

Yhteiskunnan muuttuessa isovanhemmista/varamummoista/-papoista tulee entistä enemmän aktiivisia perheenjäseniä, joita tarvitsemme!

